Judikatūras krājums

ĢENERĀLADVOKĀTES *JULIANAS KOKOTES* [*JULIANE KOKOTT*]
SECINĀJUMI,
sniegti 2019. gada 11. jūlijā [1]

Apvienotās lietas no C-355/18 līdz C-357/18 un C-479/18

Barbara Rust-Hackner **(C-355/18)**
Christian Gmoser **(C-356/18)**
Bettina Plackner **(C-357/18)**
pret
Nürnberger Versicherung Aktiengesellschaft Österreich
(*Landesgericht Salzburg* (Austrija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)
un
KL,
LK,
MJ,
NI
pret
UNIQA Österreich Versicherungen,
Allianz Elementar Lebensversicherungs-Aktiengesellschaft,
DONAU Versicherung AG Vienna Insurance Group **(C-479/18)**

(*Bezirksgericht für Handelssachen Wien* (Austrija) lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu)

Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu – Tiešā apdrošināšana (dzīvības apdrošināšana) – Direktīvas 90/619/EEK, 92/96/EEK, 2002/83/EK un 2009/138/EK – Atteikuma tiesības – Informācijas nesniegšana vai nepareiza informēšana par šo tiesību izmantošanas priekšnoteikumiem – Atteikuma tiesību zaudēšana – Atteikuma tiesiskās sekas

I. Ievads

1. Kādos apstākļos un cik ilgi apdrošinājuma ņēmējs var atteikties no dzīvības apdrošināšanas līguma, atsaucoties uz neinformēšanu vai nepareizu informēšanu par atteikuma tiesībām?

2. Saskaņā ar piemērojamām apdrošināšanas direktīvu normām apdrošinājuma ņēmējam ir tiesības īsā termiņā pēc līguma noslēgšanas atteikties no dzīvības apdrošināšanas līguma. Apdrošinātājam šajā ziņā, gatavojoties līguma noslēgšanai, ir jārūpējas, lai tiktu sniegta pietiekama informācija par šīm tiesībām.

3. Šajās lietās, kuras balstītas uz četriem divu Austrijas tiesu lūgumiem sniegt prejudiciālu nolēmumu, Tiesai būtība ir jānoskaidro, kādos gadījumos neatbilstīga informācija nesasniedz tās mērķi tāpat kā informācijas nesniegšana. Šādos gadījumos Tiesai tiek lūgts arī atbildēt uz jautājumu, cik ilgi apdrošinājuma ņēmējam var ļaut izmantot atteikuma tiesības. Ja ārkārtējs vēlāks atteikums saskaņā ar Savienības tiesībām ir pieļaujams vai pat tiek pieprasīts, visbeidzot tiek jautāts, kādas prasības Savienības tiesībās ir attiecībā uz paziņojuma par atteikumu tiesiskajām sekām.

1 Oriģinālvaloda – vācu.

II. Atbilstošās tiesību normas

A. Savienības tiesību normas

4. Tā kā pamatlietās aplūkotie dzīvības apdrošināšanas līgumi ir tikuši noslēgti dažādos laika brīžos, ir jāpiemēro un jāiztulko dažādu direktīvu tiesību normas: prejudiciālie jautājumi lietās C-355/18, C-356/18 un C-357/18, kā arī otrais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18 ir jāvērtē, ņemot vērā Otro[2] un Trešo[3] dzīvības apdrošināšanas direktīvu[4], bet saistībā ar pārējiem prejudiciālajiem jautājumiem lietā C-479/18 noteicoša nozīme ir arī pēc tam pieņemtajām Direktīvām 2002/83[5] un 2009/138[6]. Tomēr, tā kā interpretējamo direktīvu normu saturs sakrīt, no minētā neizriet nekādas atšķirības.

5. Otrās dzīvības apdrošināšanas direktīvas 15. panta 1. punktā bija noteikts:

"Katra dalībvalsts paredz, ka apdrošinājuma ņēmējam, kurš noslēdz individuālu dzīvības apdrošināšanas līgumu, ir 14 līdz 30 kalendāro dienu termiņš no brīža, kad viņš ir informēts par līguma noslēgšanu, kurā viņš var lauzt līgumu.

Līdz ar paziņojumu par atteikumu apdrošinājuma ņēmēji ir atbrīvoti no jebkādiem turpmākiem pienākumiem, kas paredzēti līgumā.

Citas tiesiskās sekas un atteikuma nosacījumus nosaka tiesību aktos, kas attiecas uz līgumiem, jo īpaši attiecībā uz kārtību, kā apdrošinājuma ņēmēji informējami par to, ka līgums noslēgts."

Direktīvas 2002/83 35. panta 1. punkts un Maksātspējas II direktīvas 186. panta 1. punkts lielā mērā atbilst šai tiesību normai.

6. Trešās dzīvības apdrošināšanas direktīvas 31. panta 1. un 4. punktā bija paredzēts:

"1. Pirms apdrošināšanas līguma noslēgšanas jādara zināma apdrošinājuma ņēmējiem vismaz tā informācija, kas norādīta II pielikuma A punktā.

[..]

4. Sīkākus noteikumus par šā panta un II pielikuma ieviešanu nosaka saistību dalībvalsts."

Direktīvas 2002/83 36. panta 1. punktā un Maksātspējas II direktīvas 185. pantā ir ietverti atbilstoši noteikumi.

2 Padomes Otrā direktīva 90/619/EEK (1990. gada 8. novembris) par normatīvo un administratīvo aktu koordinēšanu attiecībā uz tiešo dzīvības apdrošināšanu un par noteikumiem pakalpojumu sniegšanas brīvības efektīvākai izmantošanai, un par grozījumiem Direktīvā 79/267/EEK (OV 1990, L 330, 50. lpp.), redakcijā, kas ir grozīta ar Padomes Trešo direktīvu 92/96/EEK (1992. gada 10. novembris) par normatīvo un administratīvo aktu koordinēšanu attiecībā uz tiešo dzīvības apdrošināšanu un par grozījumiem Direktīvā 79/267/EEK un Direktīvā 90/619/EEK (OV 1992, L 360, 1. lpp.).

3 Padomes Trešā direktīva 92/96/EEK (1992. gada 10. novembris) par normatīvo un administratīvo aktu koordinēšanu attiecībā uz tiešo dzīvības apdrošināšanu un par grozījumiem Direktīvā 79/267/EEK un Direktīvā 90/619/EEK (OV 1992, L 360, 1. lpp.; turpmāk tekstā – "Trešā dzīvības apdrošināšanas direktīva").

4 Ciktāl turpinājumā notiek atsaukšanās uz Direktīvas 90/619 normām redakcijā, kas ir tikusi grozīta ar Direktīvu 92/96, tās tiek apzīmētas kā "Otrās dzīvības apdrošināšanas direktīvas" tiesību normas.

5 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2002/83/EK (2002. gada 5. novembris) par dzīvības apdrošināšanu (OV 2002, L 345, 1. lpp.).

6 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2009/138/EK (2009. gada 25. novembris) par uzņēmējdarbības uzsākšanu un veikšanu apdrošināšanas un pārapdrošināšanas jomā (Maksātspēja II) (OV 2009, L 335, 1. lpp.; turpmāk tekstā – "Maksātspējas II direktīva"). Ciktāl turpinājumā vienādi ir jāatsaucas uz Otro dzīvības apdrošināšanas direktīvu, Trešo dzīvības apdrošināšanas direktīvu, Direktīvu 2002/83 un Maksātspējas II direktīvu, šīs direktīvas kopā tiek apzīmētas kā "apdrošināšanas direktīvas".

7. Trešās dzīvības apdrošināšanas direktīvas II pielikuma ("Informācija apdrošinājuma ņēmējiem") A punktā tika norādīta informācija, kas jāpaziņo apdrošinājuma ņēmējam pirms līgumu noslēgšanas [7]. Saskaņā ar pielikuma otro teikumu "[paziņojamā] informācija [..] jāsniedz skaidri un precīzi, rakstiski, saistību dalībvalsts valsts valodā" [8]. Pie šīs informācijas saskaņā ar A punkta a.13) apakšpunktu tika pieskaitīta "uzteikuma termiņa piemērošanas kārtība" [9].

B. Valsts tiesības

8. Austrijas *Versicherungsvertragsgesetz* [Likuma par apdrošināšanas līgumu] (turpmāk tekstā – "*VersVG*") 165.a pants lietām C-356/18 un C-357/18 pamatā esošajā lietās, kā arī lietai C-479/18 pamatā esošajās lietās A un B piemērojamā redakcijā [10] bija formulēts šādi:

"(1) Apdrošinājuma ņēmējam ir tiesības divu nedēļu laikā no līguma noslēgšanas no tā atteikties. Ja apdrošinātājs piešķir pagaidu apdrošināšanas segumu, apdrošinājuma ņēmējam ir tiesības uz tās ilgumam atbilstošu prēmiju.

(2) Ja apdrošinātājs nav izpildījis pienākumu paziņot savu adresi (*VAG* [*Versicherungsaufsichtsgesetz*, Apdrošināšanas uzraudzības likums] 9.a panta 1. punkta 1. apakšpunkts), 1. punktā minētais atteikuma termiņš sākas tikai tad, kad apdrošinājuma ņēmējam ir kļuvusi zināma šī adrese.

(3) Iepriekšējie punkti nav piemērojami kolektīvajiem apdrošināšanas līgumiem un līgumiem, kuru termiņš nepārsniedz sešus mēnešus."

9. Ar *VersVG* 165.a panta redakciju, kas ir jāpiemēro lietai C-355/18 pamatā esošajā lietā, kā arī pamatlietā C lietā C-479/18 [11], 1. punktā paredzētais termiņš tika pagarināts līdz 30 dienām. Lietai C-479/18 pamatā esošajā lietā D piemērojamā *VersVG* 165.a panta redakcijā ir ietverts jauns 2.a punkts [12] ar šādu formulējumu:

"(2a) Ja apdrošinājuma ņēmējs ir patērētājs (*KSchG* [*Konsumentenschutzgesetz*, Patērētāju tiesību aizsardzības likums] 1. panta 1. punkta 2. apakšpunkts), 1. un 2. punktā minētais atteikuma termiņš sākas tikai tad, kad apdrošinājuma ņēmējs ir ticis informēts arī par šīm atteikuma tiesībām."

10. Austrijas Apdrošināšanas uzraudzības likuma (turpmāk tekstā – "*VAG*") 9.a panta 1. punkts pamatlietās piemērojamās redakcijās (*BGBl.* Nr. 447/1996 un *BGBl.* I Nr. 34/2015) tostarp bija formulēts šādi:

"(1) Apdrošinājuma ņēmēju, noslēdzot apdrošināšanas līgumu par valsts teritorijā atrodošos risku, pirms viņa gribas izteikuma par līguma noslēgšanu rakstveidā informē par:

[..]

6. apstākļiem, kādos apdrošinājuma ņēmējs var anulēt apdrošināšanas līguma noslēgšanu vai no tā atteikties."

7 Skat. arī Direktīvas 2002/83 III pielikuma A punktu un Maksātspējas II direktīvas 185. pantu.

8 Skat. arī Direktīvas 2002/83 III pielikuma A punktu un Maksātspējas II direktīvas 185. panta 6. punktu.

9 Skat. arī Direktīvas 2002/83 III pielikuma A punkta a.13) apakšpunktu un Maksātspējas II direktīvas 185. panta 3. punkta j) apakšpunktu.

10 *BGBl.* I Nr. 6/1997.

11 *BGBl.* I Nr. 95/2006.

12 *BGBl.* I Nr. 34/2012.

III. Fakti un pamatlietas

11. Visu pamatlietu priekšmets ir fizisku personu prasījumi par visu samaksāto apdrošināšanas prēmiju, ieskaitot kapitalizētos procentus, atmaksu, kurus tās kā apdrošināšanas ņēmēji izvirza pret attiecīgajiem dzīvības apdrošinātājiem. Šie prasījumi ir balstīti uz paziņojumiem par atteikumu, kurus attiecīgie apdrošinājuma ņēmēji ir izteikuši ilgi pēc līguma noslēgšanas, daļēji pat pēc attiecīgā līguma uzteikuma (t.s. novēlots atteikums).

12. Prasītāji pamatlietās, pamatojot savus prasījumus, būtībā atsaucas uz to, ka attiecīgie apdrošinātāji tos vai nu nav informējuši vispār (tiesvedība B lietā C-479/18), vai katrā ziņā ir nepareizi informējuši par to atteikuma tiesībām. Informēšanas nepareizība izrietot no tā, ka tā paziņojuma par atteikumu spēkā esamību padarot atkarīgu no rakstveida formas ievērošanas, savukārt saskaņā ar valsts tiesībām pietiekot ar paziņojumu jebkādā formā. Tādējādi apdrošinājuma ņēmējiem esot tikusi kavēta to Savienības tiesībās garantēto atteikuma tiesību izmantošana, tāpēc paziņojuma par atteikumu izteikšanas termiņš neesot sācies.

13. Starp prasītājiem apdrošinājuma ņēmējiem un atbildētājiem apdrošinātājiem pamatlietās ir strīds par to, vai atteikuma tiesības to izmantošanas brīdī jau bija zudušas. Nav vienprātības arī par to, vai apdrošinājuma ņēmēja maksājumu prasījumi attiecas tikai uz līguma izbeigšanas brīdī piemērojamo atpirkuma summu, vai arī ir jāatmaksā visi veiktie maksājumi saskaņā ar tiesību normām par netaisnīgu iedzīvošanos atbilstošas atcelšanas principiem.

14. Lietās no C-355/18 līdz C-357/18 prasītāji apdrošinājuma ņēmēji savus prasījumus balsta būtībā uz to, ka tiem bija atteikuma tiesības novēloti, jo viņi esot nepareizi informēti par paziņojuma par atteikumu formu. Pēc tam, kad to prasījumi pirmajā instancē tika apmierināti, iesniedzējtiesas *Landesgericht Salzburg* [Zalcburgas apgabaltiesas] kā apelācijas tiesas ieskatā, Tiesai ir jāsniedz piemērojamo apdrošināšanas direktīvu normu interpretācija, jo tai ir šaubas par to, ciktāl informēšana ir jāuzskata par "nepareizu", ja tā nemaldināja apdrošinājuma ņēmēju par tā atteikuma tiesību esamību.

15. Lietās C-355/18 un C-356/18 par atteikumu tika paziņots pēc tam, kad tas bija izbeigts, to uzteicot, precīzāk – atpērkot. Turpretim lietā C-357/18 strīdīgais dzīvības apdrošināšanas līgums paziņojuma par atteikumu brīdī nebija pirms tam ticis izbeigts ar uzteikumu.

16. Lūguma sniegt prejudiciālu nolēmumu lietā C-479/18 pamatā ir četras tiesvedības, kuras iesniedzējtiesa *Bezirksgericht für Handelssachen Wien* [Vīnes pirmās instances tiesa komerclietās] apzīmē kā tiesvedības no A līdz D un kuru priekšmets ir līdzīgas apdrošinājuma ņēmēju prasības pret attiecīgajiem apdrošinātājiem par dzīvības apdrošināšanas līgumu atcelšanu. Šie apdrošinājuma ņēmēji tāpat ilgi pēc līguma noslēgšanas paziņoja par atteikumu nepareizas informēšanas vai neinformēšanas dēļ. Tiesvedībā B apdrošinājuma ņēmējs par atteikumu neinformēšanas dēļ paziņoja pēc līguma izbeigšanas un pēc tam notikušas atpirkuma summas atmaksas.

IV. Lūgums sniegt prejudiciālu nolēmumu un tiesvedība Tiesā

17. Lietās C-355/18 un C-356/18 *Landesgericht Salzburg* Tiesai attiecīgi uzdeva šādus jautājumus prejudiciālā nolēmuma sniegšanai:

"1) Vai Direktīvas 90/619/EEK (Otrā dzīvības apdrošināšanas direktīva), kurā grozījumi ir izdarīti ar Direktīvu 92/96/EEK (Trešā dzīvības apdrošināšanas direktīva), 15. panta 1. punkts, skatīts kopā ar Direktīvas 92/96/EEK 31. pantu, ir jāinterpretē tādējādi, ka paziņojumā par atteikuma iespēju ir jābūt arī norādei, ka par atteikumu var paziņot jebkādā formā?

2) Vai par atteikumu nepareizas informēšanas par atteikuma tiesībām dēļ apdrošinājuma ņēmējs var paziņot vēl arī pēc dzīvības apdrošināšanas līguma izbeigšanas uzteikuma (un atpirkuma) rezultātā?"

18. Lietā C-357/18 *Landesgericht Salzburg* Tiesai uzdeva prejudiciālā nolēmuma sniegšanai tikai pirmo no šiem abiem prejudiciālajiem jautājumiem.

19. Ar Tiesas priekšsēdētaja 2018. gada 22. jūnija rīkojumu lietas C-355/18, C-356/18 un C-357/18 tika apvienotas rakstveida un mutvārdu procesam, kā arī sprieduma taisīšanai.

20. Lietā C-479/18 *Bezirksgericht für Handelssachen Wien* tiesvedības apturēja un uzdeva Tiesai šādus jautājumus prejudiciālā nolēmuma sniegšanai:

"1) Vai Direktīvas 90/619/EEK 15. panta 1. punkts saistībā ar Direktīvas 92/96/EEK 31. pantu un Direktīvas 2002/83/EK 35. panta 1. punkts saistībā ar 36. panta 1. punktu, un Direktīvas 2009/138/EK 185. panta 1. punkts saistībā 186. panta 1. punktu ir jāinterpretē tādējādi, ka – nepastāvot valsts tiesiskajam regulējumam par sekām, kādas ir maldīgai informēšanai par atteikuma tiesībām pirms līguma noslēgšanas, – atteikuma tiesību īstenošanas termiņš nesākas, ja apdrošināšanas sabiedrība informācijā norāda, ka atteikums ir jāīsteno rakstveidā, kaut gan atbilstoši valsts tiesībām atteikumam var būt jebkura forma?

2) (Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša) Vai Direktīvas 90/619/EEK 15. panta 1. punkts saistībā ar Direktīvas 92/96/EEK 31. pantu ir jāinterpretē tādējādi, ka tas nepieļauj tādu valsts tiesisko regulējumu, saskaņā ar kuru atteikuma tiesību īstenošanas termiņš neinformēšanas par atteikuma tiesībām vai nepareizas informēšanas gadījumā pirms līguma noslēgšanas sākas tajā brīdī, kad apdrošinājuma ņēmējs – vienalga kādā veidā – ir uzzinājis par savām atteikuma tiesībām?

3) Vai Direktīvas 2002/83/EK 35. panta 1. punkts saistībā ar 36. panta 1. punktu ir jāinterpretē tādējādi, ka – nepastāvot valsts tiesiskajam regulējumam par sekām, kādas ir neinformēšanai vai nepareizai informēšanai par atteikuma tiesībām pirms līguma noslēgšanas, – apdrošinājuma ņēmēja atteikuma tiesības vēlākais beidzas tad, kad, pamatojoties uz viņa līguma uzteikumu, viņam tika izmaksāta atpirkuma summa, un līdz ar to darījuma partneris ir pilnībā izpildījis līgumā noteiktos pienākumus?

4) (Ja atbilde uz pirmo jautājumu ir apstiprinoša un/vai atbilde uz trešo jautājumu ir noliedzoša) Vai Direktīvas 90/619/EEK 15. panta 1. punkts un Direktīvas 2002/83/EK 35. panta 1. punkts, un Direktīvas 2009/138/EK 186. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tie nepieļauj valsts tiesisko regulējumu, saskaņā ar kuru apdrošinājuma ņēmējam, kas ir īstenojis savas atteikuma tiesības, ir jāatlīdzina atpirkuma summa (atbilstoši atzītiem aktuārās teorijas noteikumiem aprēķināta apdrošināšanas faktiskā vērtība)?

5) (Ja ceturtais jautājums bija jāaplūko un atbilde uz to ir apstiprinoša) Vai Direktīvas 90/619/EEK 15. panta 1. punkts un Direktīvas 2002/83/EK 35. panta 1. punkts, un Direktīvas 2009/138/EK 186. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tie nepieļauj valsts tiesisko regulējumu, saskaņā ar kuru atteikuma tiesību īstenošanas gadījumā tiesības pieprasīt vienotu procentu likmi par atmaksājamām prēmijām noilguma dēļ var ierobežot ar to daļu, kas ietver pēdējo trīs gadu laikposmu pirms prasības celšanas?"

21. Ar Tiesas 2019. gada 26. februāra lēmumu lieta C-479/18 un apvienotās lietas C-355/18, C-356/18 un C-357/18 tika apvienotas rakstveida un mutvārdu procesam, kā arī sprieduma taisīšanai.

22. Prejudiciālajās tiesvedībās Tiesā rakstveida apsvērumus sniedza lietas dalībnieki pamatlietās, Austrijas Republika, Čehijas Republika, Itālija un Eiropas Komisija. Tie paši lietas dalībnieki, izņemot prasītāju lietas C-479/18 pamatā esošajā tiesvedībā C, Itāliju un Čehijas Republiku, bija pārstāvēti arī 2019. gada 11. aprīļa tiesas sēdē.

V. Par Tiesas kompetenci un prejudiciālo jautājumu pieņemamību (lietas C-355/18, C-356/18 un C-357/18)

A. Par Tiesas kompetenci

23. Norādot uz valsts tiesību noteicošo nozīmi informēšanas par atteikuma tiesībām vērtējumā, prasītāji apdrošinājuma ņēmēji lietās C-355/18, C-356/18 un C-357/18 apšauba Tiesas kompetenci sniegt atbildes uz prejudiciālajiem jautājumiem.

24. Informēšanas par atteikuma tiesībām pienācīgais raksturs konkrētajā gadījumā tiešām ir jāvērtē, visupirms ņemot vērā attiecīgās piemērojamās valsts tiesības [13]. Minētais vispirms izriet no tā, ka dalībvalstis saskaņā ar Trešās dzīvības apdrošināšanas direktīvas 31. panta 4. punktu, Direktīvas 2002/83 36. panta 4. punktu un Maksātspējas II direktīvas 185. panta 8. punktu paredz sīkākus noteikumus par Savienības tiesībās paredzēto informēšanu. Informēšanas priekšmets tostarp ir "atteikuma tiesību izmantošanas kārtība", kuru atkal saskaņā ar Otrās dzīvības apdrošināšanas direktīvas 15. panta 1. punkta trešo daļu, Direktīvas 2002/83 35. panta 1. punkta trešo daļu un Maksātspējas II direktīvas 186. panta 1. punkta trešo daļu tāpat ir jāparedz dalībvalstīm.

25. Attiecīgi šajā gadījumā principā iesniedzējtiesu kompetencē ir noskaidrot, vai valsts tiesībām pretrunā ir tāda norāde informācijā par atteikumu, atbilstoši kurai paziņojuma par atteikumu spēkā esamība ir atkarīga no konkrētas formas ievērošanas.

26. Tomēr dalībvalstīm, pieņemot šādus īstenošanas noteikumus, ir "jānodrošina [apdrošināšanas direktīvu] lietderīgā iedarbība, ņemot vērā to priekšmetu" [14]. Šajā ziņā Tiesai ir pienākums vērtēt šīs vispārējo dalībvalstu tiesiskā regulējuma pieņemšanas pilnvaru robežas ievērošanu.

27. Turklāt iesniedzējtiesa lietās C-355/18, C-356/18 un C-357/18 vēlas uzzināt, kādas prasības attiecībā uz paziņojuma par atteikumu formu un informēšanu par to izriet no minētajām direktīvu normām.

28. Tāpēc nav šaubu par Tiesas kompetenci sniegt atbildes uz prejudiciālajiem jautājumiem lietās C-355/18, C-356/18 un C-357/18.

B. Par atbilstošo tiesību normu pietiekamu atspoguļošanu

29. Turklāt tiek iebilsts pret nepilnīgo piemērojamo valsts tiesību normu atspoguļojumu lūgumos sniegt prejudiciālu nolēmumu lietās C-355/18, C-356/18 un C-357/18, un tādēļ tiek ierosināts tos noraidīt kā nepieņemamus.

13 Skat. jau 2013. gada 19. decembra spriedumu *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:864, 20. punkts), kurā Tiesa, atsaucoties uz iesniedzējtiesas sniegto faktu izklāstu, paskaidroja, ka tai ir jāpieņem, ka attiecīgais apdrošinājuma ņēmējs nav ticis informēts vai vismaz nav ticis pietiekami informēts.

14 Spriedums, 2013. gada 19. decembris, *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:864, 23. punkts).

30. Šī prasītāju apdrošinājuma ņēmēju argumentācija nepārliecina, tieši ņemot vērā šo pašu lietas dalībnieku uzsvērto kompetenču sadalījumu starp Tiesu un iesniedzējtiesām. Ciktāl prejudiciālo jautājumu par paziņojumu par atteikumu mērķis galu galā ir noskaidrot dalībvalstu pilnvaras pieņemt tiesisko regulējumu par atteikuma tiesību izmantošanas kārtību, katrā ziņā, iespējams, lietai piemērojamo valsts tiesību normu formulējuma un to valsts tiesu sniegtās interpretācijas atspoguļojums atbilst no Reglamenta 94. panta izrietošajām prasībām.

31. Tāpēc visi prejudiciālie jautājumi apvienotajās lietās C-355/18, C-356/18 un C-357/18 ir pieņemami.

VI. Par prejudiciālajiem jautājumiem

32. Prejudiciālie jautājumi būtībā ir par jau sākumā [15] minētajiem trim juridiskajiem jautājumiem.

33. Pirmkārt, ir jānoskaidro jautājums, kādos gadījumos informācija par atteikumu nesasniedz tās mērķi tāpat kā informācijas nesniegšana (A). Proti, ciktāl prasītāji apdrošinājuma ņēmēji pamatlietās to vēlas secināt no nepareizajām ziņām, ko saturēja pirms līguma noslēgšanas sniegtā informācija, iesniedzējtiesa ar pirmo, precīzāk, vienīgo, prejudiciālo jautājumu lietās C-355/18, C-356/18 un C-357/18 vēlas uzzināt, vai un ciktāl apdrošināšanas direktīvas reglamentē to ziņu saturu, kas ir jāsniedz saistībā ar informāciju par atteikumu.

34. Gadījumā, ja nepareiza informēšana par atteikumu konkrētos apstākļos ir pielīdzināma Savienības tiesībās prasītās informācijas nesniegšanai, otrkārt, vērtējot otro prejudiciālo jautājumu lietās C-355/18 un C-356/18 un pirmos trīs prejudiciālos jautājumus lietā C-479/18, ir jānoskaidro jautājums, ciktāl apdrošināšanas direktīvās ir reglamentētas šāda pienākuma neievērošanas sekas attiecībā uz atteikuma termiņu (B).

35. Ja apdrošinājuma ņēmējs atteikuma tiesības var izmantot arī ilgi pēc līguma noslēgšanas, jo apdrošinājuma ņēmējam par to nav tikusi sniegta Savienības tiesībās izvirzītajām prasībām atbilstoša informācija, visbeidzot būtu jāvērtē jautājumi par apdrošinājuma ņēmēja prasījumu apjomu šāda novēlota atteikuma gadījumā (ceturtais un piektais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18) (C).

A. Nepareiza informēšana par atteikumu (pirmais vai, attiecīgi, vienīgais prejudiciālais jautājums lietās C-355/18, C-356/18, C-357/18)

1. Par apdrošināšanas direktīvās izvirzītajām prasībām informēšanai par atteikumu (pirmais vai, attiecīgi, vienīgais prejudiciālais jautājums lietās C-355/18, C-356/18, C-357/18)

36. Šajā ziņā rodas jautājums par to, vai un ciktāl apdrošināšanas direktīvās vispār ir ietvertas prasības, lai vērtētu ziņas, kuras attiecīgajam apdrošinātajam ir jāsniedz saistībā ar informēšanu par atteikuma tiesību izmantošanas kārtību. Proti, principā dalībvalstīm ir tiesības paredzēt šādu kārtību [16].

37. Taču kopš Otrās dzīvības apdrošināšanas direktīvas pieņemšanas apdrošinājuma ņēmējam saskaņā ar individuālu dzīvības apdrošināšanas līgumu ir tiesības īsā termiņā [17] atteikties no šī līguma. Tātad apdrošinājuma ņēmējam tiek dota iespēja arī vēl pēc dzīvības apdrošināšanas līguma noslēgšanas atbrīvoties no tā bez nosacījumiem. Termiņu sāk skaitīt no brīža, kad apdrošinājuma ņēmējam ir paziņots par līguma noslēgšanu.

15 Skat. iepriekš 3. punktu.

16 Skat. jau 24. punktā minētās tiesību normas.

17 Šis termiņš atkarībā no dalībvalstu veiktās transpozīcijas var ilgt no 14 līdz 30 dienām.

38. Lai apdrošinājuma ņēmējs varētu efektīvi īstenot šīs tam Savienības tiesībās nodrošinātās tiesības, apdrošinātājam pirms līguma noslēgšanas apdrošinājuma ņēmējs ir jāinformē par atteikuma tiesību izmantošanas kārtību.

39. Lietā *Endress*[18] Tiesa šajā ziņā paskaidroja, ka piemērojamām Otrās un Trešās dzīvības apdrošināšanas direktīvas tiesību normām ir pretrunā valsts tiesiskais regulējums, saskaņā ar ko termiņš, kurā apdrošinājuma ņēmējam ir atteikuma tiesības, beidzas vēlākais vienu gadu pēc pirmās apdrošināšanas prēmijas samaksas, ja šim apdrošinājuma ņēmējam nav paziņots par atteikuma tiesībām.

40. Valsts tiesām, vērtējot konkrēti informēšanu par atteikumu, izšķiroša nozīme ir tam, vai apdrošinājuma ņēmējam, izmantojot attiecīgo informāciju, ir visa informācija tā atteikuma tiesību efektīvai īstenošanai.

41. Nepieciešamā informācija izriet no attiecīgi piemērojamiem valsts tiesību aktiem[19]. Saistībā ar informēšanu par atteikumu piemērojamajās apdrošināšanas direktīvu normās[20] ir tikai prasīts, lai attiecīgā rakstveida informācija tiktu formulēta "skaidri un precīzi"[21].

42. No minētā izriet, ka informācijā par atteikumu katrā ziņā ir jābūt ietvertai norādei par paziņojuma par atteikumu formu tad, ja šī paziņojuma spēkā esamības priekšnoteikums saskaņā ar piemērojamiem valsts tiesību aktiem ir konkrētas formas ievērošana.

43. Atbilstoši iesniedzējtiesas izklāstītajam *VersVG* 165.a panta kā, tās ieskatā, piemērojamās valsts tiesību normas nevienā no pamatlietās piemērojamām redakcijām nebija paredzēts, ka paziņojuma par atteikuma spēkā esamības priekšnoteikums ir konkrētas formas ievērošana[22]. Ņemot vērā minēto, iesniedzējtiesa vispirms vēlas uzzināt, vai, lai sniegtu apdrošinājuma ņēmējam precīzu informāciju, pirms līguma noslēgšanas sniegtajā informācijā ir *expressis verbis* jānorāda uz to, ka atteikumam nav jānotiek noteiktā formā.

44. Minētais liek uzdot arī nākamo jautājumu par to, vai, ņemot vērā minēto, apdrošinātājam ir jābūt tiesībām pirms līguma noslēgšanas sniegtajā informācijā norādīt uz noteiktu formu, lai paziņojums par atteikumu būtu spēkā.

2. Par atteikuma iespējas jebkādā formā vērtējumu no Savienības tiesību viedokļa

45. Austrijas valdība pamatoti uzsver, ka apdrošināšanas direktīvās *expressis verbis* atzītās dalībvalstu tiesības pieņemt tiesisko regulējumu saistībā ar atteikuma tiesību īstenošanai izvirzītajām prasībām attiecas arī uz jautājumu, vai par atteikumu var paziņot jebkādā formā vai drīzāk par to ir jāpaziņo, ievērojot konkrētu formu.

46. Ja valsts likumdevējs neparedz formu, kas ir jāievēro, lai paziņojums par atteikumu būtu spēkā, tāpat principā saskaņā ar valsts tiesībām ir jānosaka, vai – un attiecīgā gadījumā, kādus priekšnoteikumus izpildot, – līgumā var iekļaut vienošanos par obligātu formu. Pamatlietās konkrēti runa ir par ziņām pirms līguma noslēgšanas sniegtajā informācijā, atbilstoši kurām, lai atteikums būtu

18 Spriedums, 2013. gada 19. decembris, *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:864, 25. un 26. punkts).

19 Skat. iepriekš 24. punktu.

20 Trešās dzīvības apdrošināšanas direktīvas 31. pants, skatīts kopā ar tās II pielikuma A punktu, Direktīvas 2002/83 36. pants, skatīts kopā ar tās III pielikuma A punktu, un Maksātspējas II direktīvas 185. panta 6. punkta pirmā daļa.

21 Skat. arī spriedumu, 2013. gada 19. decembris, *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:864, 25. punkts), atbilstoši kuram apdrošinājuma ņēmējam ir jāsniedz "precīza" informācija it īpaši attiecībā uz viņa atteikuma tiesībām.

22 Skat. iepriekš 8. un 9. punktā norādītās *VersVG* 165.a panta nākamās redakcijas. *VersVG* 165.a pants ar *Gesetz zur Änderung des Versicherungsvertragsgesetzes, des Konsumentenschutzgesetzes und des Versicherungsaufsichtsgesetzes 2018* [2018. gada Likumu par grozījumiem Apdrošināšanas līguma likumā, Patērētāju tiesību aizsardzības likumā un Apdrošināšanas uzraudzības likumā] (*BGBl.* I Nr. 51/2018) tika atcelts no 2018. gada 31. decembra. Kopš 2019. gada 1. janvāra *VersVG* 5.c panta 4. punktā ir paredzēts, ka par atteikumu ir jāpaziņo "rakstveidā".

spēkā, paziņojums ir jāsniedz rakstveidā, precīzāk, ir jāievēro rakstveida forma. Saskaņā ar iesniedzējtiesas norādīto lietā C-479/18 rakstveida forma [23] atbilstoši Austrijas *Allgemeines Bürgerliches Gesetzbuch* [Civilkodeksa] 886. pantam prasa paziņojuma sniedzēja pašrocīgu parakstu vai prasībām atbilstošu elektronisko parakstu.

47. Taču iesniedzējtiesas uz šo jautājumu par valsts tiesību interpretāciju atbild atšķirīgi, proti, lietā C-479/18 iesniedzējtiesa, ņemot vērā pirmā prejudiciālā jautājuma formulējumu, acīmredzami pieņem, ka līgumā noteikta vienošanās par obligātu formu, ietverot attiecīgu norādi informācijā par atteikumu, ir pretrunā likumā paredzētajai formas brīvībai, savukārt lietās no C-355/18 līdz C-357/18 iesniedzējtiesa uzsver, ka "vienošanās par paziņojuma par atteikumu rakstveida formu [..] saskaņā valsts tiesībām nav aizliegta".

48. Šajā ziņā ir jāatgādina, ka valsts tiesām, kurām ir lūgts interpretēt valsts tiesības, ir tās jāinterpretē cik vien iespējams atbilstoši attiecīgās direktīvas tekstam un mērķim [24]. Ja valsts tiesībām ir pretrunā rakstveida forma, par kuru ir notikusi vienošanās (vai vienošanās par rakstveida formu nenotiek), iespējams, Savienības tiesībās paredzētais informēšanas pienākums zaudē jēgu. Tas tāpēc, ka vienkārša norāde uz formas brīvību nesniedz apdrošinājuma ņēmējam iespēju konkrētos apstākļos efektīvi izmantot savas atteikuma tiesības.

49. Proti, vienkārša norāde uz iespēju paziņot par atteikumu jebkādā formā nepadara iespējamu apdrošinājuma ņēmējam juridiski drošu atteikuma tiesību izmantošanu. It īpaši parasti gandrīz nekad nevar pierādīt mutvārdos vai no attāluma mutvārdos izteikta paziņojuma par atteikumu precīzo brīdi un vietu. Minētās situācijas radītā tiesiskā nenoteiktība it īpaši ir pretrunā apdrošināšanas direktīvu mērķim sniegt iespēju apdrošinājuma ņēmējam, sniedzot precīzu informāciju, efektīvi un juridiski droši izmantot atteikuma tiesības. Attiecīgi arī Austrijas tiesībās tagad – kopš 2019 gada 1. janvāra – *expressis verbis* ir paredzēta rakstveida forma [25]. Minētais varētu izskaidrot arī to, kāpēc citās dalībvalstīs, kurās paziņojuma par atteikumu forma nav reglamentēta likumā, ziņām, kas ir ietvertas informācijā par atteikumu vai apdrošināšanas līgumā par paziņojuma par atteikumu formu, ir noteicoša nozīme [26].

50. Visbeidzot – arī salīdzinājums ar noteikumiem par atteikuma tiesībām saskaņā ar Direktīvas 2002/65 par finanšu pakalpojumu tālpārdošanu [27] 6. pantu, kuri principā ir jāpiemēro dzīvības apdrošināšanas līgumiem [28], ja tie ar patērētājiem ir noslēgti no attāluma, norāda uz to, ka ir jābūt pieļaujamai obligātai formai, par kuru ir notikusi vienošanās. Proti, attiecībā uz paziņojuma par atteikumu formu Direktīvas 2002/65 6. panta 6. punkta otrajā teikumā ir paredzēts, ka patērētājs "līdz attiecīgā termiņa beigām par to paziņo saskaņā ar [piedāvātāja] praktiskajiem norādījumiem [..] veidā, kuru var pierādīt saskaņā ar valsts tiesību aktiem". No minētā katrā ziņā izriet, ka Savienības likumdevējs piešķir īpašu nozīmi tiesiski drošam paziņojuma par atteikumu pierādījumam tieši saistībā ar finanšu pakalpojumiem, pie kuriem pieder individuāli dzīvības apdrošināšanas līgumi.

23 No minētā ir jānošķir "rakstveida forma" *VersVG* 1.d panta izpratnē, kuras priekšnoteikums ir tikai tāds, ka no paziņojuma "var secināt" paziņojuma sniedzēja personu.

24 Skat. tostarp spriedumu, 2016. gada 19. aprīlis, DI (C-441/14, EU:C:2016:278, 31. punkts un tajā minētā judikatūra).

25 Skat. iepriekš 22. zemsvītras piezīmi.

26 Skat., piemēram, Itālijas *Codice delle Assicurazioni Private* (Privātās apdrošināšanas kodekss) 177. panta 2. punktu, atbilstoši kuram "I termini e le modalità per l'esercizio dello stesso devono essere espressamente evidenziati nella proposta e nel contratto di assicurazione". Līdzīgi Apvienotajā Karalistē *ICOBS* (https://www.handbook.fca.org.uk/handbook/ICOBS/): skat. *ICOBS* 6.3.1. panta 2. punktu, skatītu kopā ar *ICOBS* 7.1. pantu.

27 Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīva 2002/65 (2002. gada 23. septembris) par patēriņa finanšu pakalpojumu tālpārdošanu un grozījumiem Padomes Direktīvā 90/619/EEK un Direktīvās 97/7/EK un 98/27/EK (OV 2002, L 271, 16. lpp.).

28 Ņemot vērā izņēmumus Direktīvas 2002/65 6. panta 2. punkta a) apakšpunktā, kuri it īpaši attiecas uz ar fondiem saistītiem dzīvības apdrošināšanas līgumiem.

51. No iepriekš izklāstītajiem apsvērumiem izriet, ka informēšana par atteikumu negarantē iespēju efektīvi izmantot apdrošinājuma ņēmēja atteikuma tiesības, ja tā aprobežojas ar norādi uz iespēju paziņot par atteikumu jebkādā formā. Šī iespēja drīzāk var tikt nodrošināta tikai, nosakot tādu juridiski saistošu formu, kas ir jāievēro, paziņojot par atteikumu. Tāpēc rakstveida forma, par kuru ir notikusi vienošanās, saskaņā ar Savienības tiesībām ir ne tikai pieļaujama, bet pat obligāta. Tātad, ja forma, kas jāievēro, nav tikusi noteikta likumā, tā ir jānosaka, precīzi norādot par atteikuma tiesībām pirms līguma noslēgšanas sniegtajā informācijā.

52. Valsts tiesām, kurām ir kompetence interpretēt valsts tiesības, gan ir jāizlemj, vai ir iespējama valsts tiesību interpretācija atbilstoši direktīvai. Ja tas tā ir [29], valsts tiesības ir jāinterpretē atbilstoši Savienības tiesībām tādējādi, ka var notikt spēkā esoša vienošanās par obligātu formu. Minētais arī izslēgtu situāciju, kad no šādas vienošanās tiek tieši secināta informēšanas par atteikumu nepareizība.

53. Minētais neietekmē iesniedzējtiesu tiesības konkrētā gadījumā vērtēt, vai strīda pamatā esošās ziņas ir formulētas pietiekami skaidri un sīki informācijā par atteikumu un vai forma, par kuru ir notikusi vienošanās, pārmērīgi neapgrūtina apdrošinājuma ņēmēja atteikuma tiesību izmantošanu.

54. Saistībā ar pamatlietās strīdīgajām ziņām valsts tiesai būtu, piemēram, jāvērtē, vai ar attiecīgajām ziņām pietiek, lai apdrošinājuma ņēmējs varētu konkrētajā gadījumā ar saistošu spēku paziņot par atteikumu. Ciktāl atbilstoši šīm ziņām atteikumam ir jānotiek ar rakstisku paziņojumu, kas saskaņā ar valsts tiesībām acīmredzot ir jāparaksta [30], šajā ziņā it īpaši būtu jānoskaidro, vai apdrošinājuma ņēmējs par to ir ticis pietiekami informēts.

55. Vērtējot, vai informācija par formu, kas jāievēro, pārmērīgi apgrūtina apdrošinājuma ņēmēja atteikuma tiesību izmantošanu, nozīmīgu informāciju sniegtu salīdzinājums ar citiem ar tiesiskajiem darījumiem saistītiem paziņojumiem, uz kuriem attiecas obligāta forma. Ar vienkāršu mazāk stingras formas pastāvēšanu – kā, piemēram, rakstiska forma, salīdzinot ar rakstveida formu saskaņā ar Austrijas tiesībām, [31] – nevarētu pietikt, lai izdarītu pieņēmumu par pārmērīgu apgrūtinājumu.

56. Ņemot vērā minēto, uz pirmo vai, attiecīgi, vienīgo prejudiciālo jautājumu apvienotajās lietās C-355/18, C-356/18 un C-357/18 ir jāatbild šādi: Direktīvas 90/619/EEK (Otrā dzīvības apdrošināšanas direktīva) 15. panta 1. punkts, ar Direktīvu 92/96/EEK (Trešā dzīvības apdrošināšanas direktīva) grozītajā redakcijā, skatītā kopā ar Direktīvas 92/96/EEK 31. pantu, ir jāinterpretē tādējādi, ka paziņojumā par atteikuma iespēju nav jābūt ietvertai norādei par to, ka atteikumam nav jānotiek konkrētā formā. Drīzāk norāde uz konkrētu formu, kas jāievēro, saskaņā ar Savienības tiesībām ir ne tikai pieļaujama, bet pat obligāta.

29 Šajā nozīmē skat. iepriekš 47. punktā minēto iesniedzējtiesas pieņēmumu apvienotajās lietās no C-355/18 līdz C-357/18.

30 Skat. iepriekš 46. punktu.

31 Skat. iepriekš 23. zemsvītras piezīmi.

B. Par nepareizas informēšanas par atteikumu tiesiskajām sekām (pirmais un otrais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18)

1. Vienādas tiesiskās sekas nepareizas informēšanas par atteikumu un neinformēšanas gadījumā? (Pirmais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18)

57. Iesniedzējtiesa acīmredzot pieņem, ka norāde uz rakstveida formu, lai gan atteikums saskaņā ar valsts tiesībām var notikt jebkādā formā, nozīmē, ka informēšana ir nepareiza. Šim viedoklim es nepiekrītu [32]. Tāpēc es analizēju nepareizas informēšanas par atteikumu tiesiskās sekas tikai pakārtoti. Šajā ziņā runa ir par spriedumā *Endress* izdarītās atziņas, atbilstoši kurai atteikuma termiņu informācijas nesniegšanas gadījumā nesāk skaitīt, analogu piemērošanu.

58. Savienības tiesībās nav reglamentētas nedz nepareizas informēšanas par atteikumu, nedz neinformēšanas tiesiskās sekas [33].

59. Saskaņā ar savstarpēji saskanīgo iesniedzējtiesas *Bezirksgericht für Handelssachen Wien* un Austrijas valdības izklāstu Austrijas tiesībās sākotnēji [34] *expressis verbis* nebija reglamentēts tas, kā neinformēšana par atteikumu ietekmē līguma laušanas termiņu. Taču *Oberster Gerichtshof* [Augstākā tiesa] (Austrija) 2015. gada 2. septembra spriedumā [35] piemēroja analogi *VersVG* 165.a panta 2. punktu, kas saskaņā ar tā formulējumu attiecas tikai uz apdrošinātāja adreses nenorādīšanu, un, norādot uz Tiesas judikatūru [36], nolēma, ka nepareiza informēšana par atteikuma tiesībām, kas attiecīgajā gadījumā izpaudās kā nepareizas ziņas par atteikuma termiņu, ir pielīdzināma neinformēšanai. Tāpēc nevarēja sākties atteikuma termiņa tecējums.

60. Šāda valsts tiesību aktu interpretācija katrā ziņā atbilst Savienības tiesībās paredzētā tiesiskā regulējuma par atteikuma apdrošināšanas direktīvās jēgai un mērķim. Proti, ja ar ziņām pirms līguma noslēgšanas sniegtajā informācijā nepietiek, lai nodrošinātu, ka apdrošinājuma ņēmējs var efektīvi izmantot tā atteikuma tiesības, tik nepareiza informācija nesasniedz tās mērķi tāpat kā informācijas nesniegšana. Minēto situāciju var radīt ziņu neprecizitāte vai tādas formas izvēle, kas pārmērīgi apgrūtina atteikuma tiesību izmantošanu. Šāds nepareizs paziņojums par atteikumu nevar uzsākt termiņa tecējumu.

61. Taču termiņu noteikti sāk skaitīt ar brīdi, kad apdrošināšanas sabiedrība informācijā precīzi norāda, ka atteikumam ir jānotiek rakstveidā, lai gan saskaņā ar valsts tiesībām tas ir iespējams jebkādā formā [37].

62. Tāpēc es Tiesai piedāvāju uz pirmo prejudiciālo jautājumu lietā C-479/18 atbildēt šādi:

Direktīvas 90/619/EEK (Otrā dzīvības apdrošināšanas direktīva) 15. panta 1. punkts, ar Direktīvu 92/96/EEK (Trešā dzīvības apdrošināšanas direktīva) grozītajā redakcijā, skatīts kopā ar Direktīvas 92/96/EEK 31. pantu, Direktīvas 2002/83/EK 35. panta 1. punkts, skatīts kopā ar tās 36. panta 1. punktu, un Direktīvas 2009/138/EK 185. panta 1. punkts, skatīts kopā ar tās 186. panta 1. punktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka gadījumā, ja nav valsts tiesību normu par nepareizas informēšanas par atteikuma tiesībām pirms līguma noslēgšanas tiesiskajām sekām, atteikuma tiesību izmantošanas termiņš sākas brīdī, kad apdrošināšanas sabiedrība informācijā norāda, ka atteikumam ir jānotiek rakstveidā, lai gan saskaņā ar valsts tiesībām atteikums var notikt jebkādā formā.

32 Skat. iepriekš manu argumentāciju A sadaļā.

33 Par neinformēšanas gadījumu šajā nozīmē skat. 2013. gada 19. decembra spriedumu *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:864, 22. punkts).

34 Tikai 2012. gada 1. jūlijā *VersVG* 165.a pants tika papildināts ar attiecīgu tiesisko regulējumu (ar tā jauno 2.a punktu). Skat. iepriekš 9. punktu.

35 Lieta Nr. 7 Ob 107/15h.

36 *Oberster Gerichtshof* šajā sakarā atsaucas uz Tiesas spriedumiem lietās *Endress* (spriedums, 2013. gada 19. decembris, C-209/12, EU:C:2013:864) un *Hamilton* (spriedums, 2008. gada 10. aprīlis, C-412/06, EU:C:2008:215).

37 Skat. manu priekšlikumu atbildei uz pirmo vai, attiecīgi, vienīgo prejudiciālo jautājumu apvienotajās lietās C-355/18, C-356/18 un C-357/18, 56. punkts.

2. Termiņa sākums, ja informāciju par atteikuma tiesībām tiek iegūta citādā veidā? (Otrais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18)

63. Ar otro prejudiciālo jautājumu, kuram atbilstoši iesniedzējtiesas sniegtajām ziņām ir nozīme tikai tiesvedībā A, iesniedzējtiesa vēlas uzzināt, vai atteikuma termiņš sākas jau tad, kad apdrošinājuma ņēmējs, lai gan informācija nav tikusi sniegta vai ir tikusi sniegta nepareizi, ir uzzinājis par savām atteikuma tiesībām. Tas tiek uzdots tikai gadījumā, ja strīda pamatā esošajā situācijā termiņš nesākas automātiski ("gadījumā, ja atbilde uz pirmo prejudiciālo jautājumu ir apstiprinoša"). Tā kā šajā gadījumā tiek pieņemts, ka termiņš sākas [38], jautājums par termiņa sākumu, iegūstot informāciju citādā veidā, ir jāvērtē tikai pakārtoti.

64. Saskaņā ar apdrošināšanas direktīvu formulējumu tikai apdrošinātāja pienākums ir sniegt informāciju par atteikuma tiesībām, turklāt informācijas priekšmets nav tikai atteikuma tiesības, bet arī to izmantošanas kārtība [39]. Tieši tāpēc, ka informēšanai ir jāsniedz iespēja efektīvi izmantot atteikuma tiesības, tikai ar to, ka apdrošinājuma ņēmējs uzzina par atteikuma tiesībām, katrā ziņā nevar pietikt, lai sāktos atteikuma tiesību termiņš [40].

65. Turklāt pret apdrošinājuma ņēmējam zināmās informācijas par tā atteikuma tiesībām ņemšanu vērā gadījumos, kad apdrošinātājs nav atbilstīgi sniedzis informāciju, liecina ar to saistītā tiesiskā nenoteiktība attiecībā uz informācijas iegūšanas brīdi un iespēju to pierādīt. Tātad, lai sāktu skaitīt termiņu, nepietiek ar to, ka apdrošinājuma ņēmējs informāciju par atteikuma tiesībām ir ieguvis citādā veidā.

66. Turklāt iesniedzējtiesa un Komisija pamatoti norāda: ja ar to, ka apdrošinājuma ņēmējs iegūst informāciju par atteikuma tiesībām, lai gan informācija nav tikusi sniegta atbilstīgā veidā – arī un tieši par to izmantošanas kārtību –, pietiktu, lai sāktos skaitīt atteikuma termiņš, apdrošinātāji netiktu mudināti ievērot to Savienības tiesībās paredzēto informācijas sniegšanas pienākumu [41].

67. Tāpēc es Tiesai piedāvāju, pakārtoti, uz otro prejudiciālo jautājumu lietā C-479/18 atbildēt šādi: Direktīvas 90/619/EEK (Otrā dzīvības apdrošināšanas direktīva) 15. panta 1. punkts, ar Direktīvu 92/96/EEK (Trešā dzīvības apdrošināšanas direktīva) grozītajā redakcijā, skatīts kopā ar Direktīvas 92/96/EEK 31. pantu, ir jāinterpretē tādējādi, ka tam pretrunā ir valsts tiesiskais regulējums, atbilstoši kuram gadījumā, ja pirms līguma noslēgšanas informēšana par atteikuma tiesībām nav notikusi vai ir notikusi nepareizi, atteikuma tiesību izmantošanas termiņš sākas brīdī, kad apdrošinājuma ņēmējs – jebkādā veidā – iegūst informāciju par savām atteikuma tiesībām.

3. Atteikuma iespēja pēc dzīvības apdrošināšanas līguma uzteikuma un atpirkuma summas izmaksas? (Otrais prejudiciālais jautājums lietās C-355/18 un C-356/18, trešais jautājums lietā C-479/18)

68. Ar prejudiciālajiem jautājumiem iesniedzējtiesas vēlas būtībā uzzināt, vai apdrošināšanas direktīvās ir ietverta prasība atļaut apdrošinājuma ņēmējam izmantot atteikuma tiesības arī pēc līguma izbeigšanas un pēc tam veiktās tā atpirkuma summas izmaksas.

38 Skat. iepriekš 61. punktu.

39 Trešās dzīvības apdrošināšanas direktīvas 31. panta 1. punkts, skatīts kopā ar tās II pielikuma A punkta a.13) apakšpunktu; Direktīvas 2002/83 36. panta 1. punkts, skatīts kopā ar tās III pielikuma A punkta a.13) apakšpunktu; Maksātspējas II direktīvas 185. panta 3. punkta j) apakšpunkts.

40 Šajā nozīmē skat. arī ģenerāladvokātes E. Šarpstones [*E. Sharpston*] secinājumus lietā *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:472, 47. punkts).

41 Minētais ir piemērojams arī gadījumā, ja informēšanas pienākuma neizpilde no apdrošinātāja puses saskaņā ar valsts tiesībām var tikt sodīta ar valsts pārvaldes pasākumiem (piemēram, administratīvo sodu piemērošanu).

69. Visās pamatlietās, kuru pamatā ir jau izbeigts līgums, apdrošinātāji apstrīd atteikuma iespēju arī ar pamatojumu, ka atteikums no jau iepriekš uzteikta līguma nav iespējams jau tādēļ vien, ka no izbeigta līguma nevarot izrietēt nākotnē izpildāmas saistības. To ieskatā, pretējā gadījumā Otrās dzīvības apdrošināšanas direktīvas 15. panta 1. punkta otrajā daļā paredzētajai apdrošinājuma ņēmēja atbrīvošanai no visām nākotnē izpildāmajām saistībām nebūtu jēgas.

70. Austrijas valdība piekrīt šai argumentācijai un turklāt atsaucas uz Tiesas spriedumu lietā *Hamilton*, atbilstoši kuram formulējuma "patērētājam ir tiesības atteikties no darījuma saistībām" Direktīvas 85/577[42] 5. punktā loģisks priekšnoteikums ir tāds, ka attiecīgā saistībā atteikuma tiesību izmantošanas brīdī vēl pastāv[43].

71. Šī argumentācija *prima facie* var pārliecināt. Parasti jau izbeigta līguma gadījumā vairs nav iespējams īstenot tādas izvēles tiesības kā atteikums. Taču atšķirīgās tiesiskās sekas, kas atbilstoši valsts tiesībām ir saistītas ar uzteikumu un atteikumu[44], liedz aprobežoties tikai ar šādu formālu, virspusēju vērtējumu. Drīzāk virkne iemeslu liecina par to, ka atteikuma tiesības, nesniedzot informāciju vai sniedzot nepareizu informāciju, paliek arī līguma izbeigšanas gadījumā. Tad apdrošinājuma ņēmējam attiecīgā gadījumā ir tiesības uz starpību starp summu, kas saskaņā ar valsts juridisko seku tiesisko regulējumu, pamatojoties uz līguma anulēšanu, ir jāmaksā pēc atteikuma no tā, un jau samaksāto tā līguma atpirkuma summus.

72. Proti, pirmkārt, spriedumu *Endress* var interpretēt tādējādi, ka neinformēšanas gadījumā atteikumam ir jābūt iespējamam arī pēc uzteikuma. Rezolutīvajā daļā tiek gan runāts tikai par to, ka neinformēšanas gadījumā termiņš nesākas. Taču *W. Endress* bija paziņojis par līguma laušanu un viņam bija izmaksāta līguma atpirkuma summa[45]. Ja tāpēc jau sākotnēji vairs nevarēja būt runa par atteikumu, Tiesai prejudiciālais jautājums, stingri ņemot, būtu bijis jānoraida kā hipotētisks.

73. Uz jautājumu, kādas sekas attiecībā uz Direktīvu 85/577 izriet no sprieduma *Hamilton*[46], var neatbildēt. Proti, šis spriedums ir par jautājumu, vai šai direktīvai atbilst valsts tiesību norma, kurā šāda [tiesību] izbeigšana ir paredzēta vienu mēnesi pēc tam, kad līgumslēdzējas puses ir pilnīgi izpildījušas no līguma izrietošos pienākumus. Taču šajā lietā tikpat maz kā spriedumā *Endress* runa ir par šādu tiesību normu, jo valsts likumdevējs attiecībā uz dzīvības apdrošināšanas līgumiem nav tādu pieņēmis. Drīzāk Austrijas tiesībās acīmredzot trūkst tiesību normas par atteikuma termiņu, kā tas jau skaidri izriet no trešā prejudiciālā jautājuma formulējuma lietā C-479/18[47].

74. Turklāt apdrošināšanas direktīvās apdrošinājuma ņēmējam tiek garantēts, ka tas var efektīvi izmantot savas atteikuma tiesības, kādas tās ir formulētas attiecīgajā valsts tiesību sistēmā. Minētais ietver arī tiesības izvēlēties starp atteikumu un uzteikumu. Taču šo izvēles brīvību apdrošinājuma ņēmējs, kurš nav informēts par savām atteikuma tiesībām un precīzo to izmantošanas kārtību, nevar izmantot.

42 Padomes Direktīva 85/577/EEK (1985. gada 20. decembris) par patērētāja aizsardzību attiecībā uz līgumiem, kas noslēgti ārpus uzņēmuma telpām (OV 1985, L 372, 31. lpp.). Šī direktīva tika atcelta un aizstāta ar Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvu 2011/83/ES (2011. gada 25. oktobris) par patērētāju tiesībām (OV 2011, L 304, 64. lpp.).

43 Spriedums, 2008. gada 10. aprīlis, *Hamilton* (C-412/06, EU:C:2008:215, 42. punkts).

44 Savos rakstveida apsvērumos lietā C-479/18 Austrijas valdība, šajā ziņā savstarpēji saskanīgi ar iesniedzējtiesu, paskaidro, ka apdrošinājuma ņēmējam atteikuma gadījumā pēc pienācīgas informācijas sniegšanas tiek atmaksāti visi maksājumi, kurus tas jau ir veicis, atskaitot prēmijas daļas, kas ir jāmaksā par jau, iespējams, piešķirtu segumu.

45 Spriedums, 2013. gada 19. decembris (C-209/12, EU:C:2013:864, 14. punkts).

46 Spriedums, 2013. gada 19. decembris (C-209/12, EU:C:2013:864).

47 Proti, jautājums tiek uzdots gadījumā, "ja nav pieņemtas valsts tiesību normas par neinformēšanas vai nepareizas informēšanas par atteikuma tiesībām pirms līguma noslēgšanas sekām".

75. Apdrošinājuma ņēmējs savas atteikuma tiesības tad nevar pazaudēt arī it kā aiz neuzmanības, paziņojot par uzteikumu. Šādā gadījumā apdrošinājuma ņēmējs, kurš ir izmantojis tā šķietami vienīgo iespēju atkāpties no viņam nepatīkama līguma, atrastos sliktākā situācijā nekā apdrošinājuma ņēmējs, kurš nerīkojas vispār. Proti, minētais it īpaši būtu pretrunā Savienības tiesībās paredzēto atteikuma tiesību mērķim sniegt apdrošinājuma ņēmējam vienkāršu iespēju atteikties no līguma, kurš neatbilst viņa cerībām, vajadzībām vai finansiālajām iespējām [48].

76. Apdrošinājuma ņēmējs savas atteikuma tiesības šādā gadījumā arī nav zaudējis. Tiesības ir zaudētas, ja kopš brīža, kad ir radusies iespēja tās izmantot, ir pagājis ilgāks laiks un ir konstatējami īpaši apstākļi, kuri novēloto izmantošanu liek uzskatīt par rīcību pretēji labai ticībai, jo ar to vairs nevarēja rēķināties. Taču šajā gadījumā katrā ziņā nav apdrošinātāja tiesiskās paļāvības. Tas tāpēc, ka viņš pats ir radījis šo situāciju, apdrošinājuma ņēmēju atbilstoši neinformējot par atteikumu [49].

77. Jāņem vērā arī tas, ka līguma izbeigšanas gadījumā atmaksājamā apdrošināšanas līguma atpirkuma summa [50] arī "vecu" līgumu gadījumā ir būtiski mazāka par visu veikto iemaksu summas vērtību. Taču atteikuma tiesību zudums pēc līguma izbeigšanas un pēc tam notikušas tā atpirkuma summas izmaksas tieši liegtu piemērot valsts tiesisko regulējumu par tiesiskajām sekām saistībā ar jau veiktu maksājumu atmaksu un tāpēc atteikuma tiesiskās sekas pielīdzinātu uzteikuma tiesiskajām sekām [51]. Tādējādi Savienības tiesībās garantētās atteikuma tiesības zaudētu jēgu.

78. Ņemot vērā visu minēto, es piedāvāju Tiesai uz otro prejudiciālo jautājumu lietās C-355/18 un C-356/18 un trešo prejudiciālo jautājumu lietā C-479/18 atbildēt šādi: Direktīvas 90/619/EEK (Otrā dzīvības apdrošināšanas direktīva) 15. panta 1. punkts, ar Direktīvu 92/96/EEK (Trešā dzīvības apdrošināšanas direktīva) grozītajā redakcijā, skatīts kopā ar Direktīvas 92/96/EEK 31. pantu, un Direktīvas 2002/83/EK 35. pants 1. punkts, skatīts kopā ar tās 36. panta 1. punktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka apdrošinājuma ņēmējs neinformēšanas vai nepareizas informēšanas gadījumā var paziņot par atteikumu vēl pēc tam, kad viņam jau ir izmaksāta atpirkuma summa, pamatojoties uz viņa paziņojumu par uzteikumu, ja valsts tiesībās nav reglamentētas neinformēšanas par atteikumu vai nepareizas informēšanas tiesiskās sekas.

C. Par Savienības tiesībās izvirzītajām prasībām attiecībā uz līguma anulēšanu pēc novēlota atteikuma (ceturtais un piektais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18)

79. Ceturtā un piektā prejudiciālā jautājuma lietā C-479/18 mērķis ir noskaidrot, ciktāl apdrošinājuma ņēmēja tiesības, izmantojot atteikuma tiesības, var tikt ierobežotas, ņemot vērā neinformēšanu vai nepareizu informēšanu.

80. Apdrošināšanas direktīvās atteikuma sekas ir reglamentētas tikai atbilstīgas informēšanas gadījumā. Otrās dzīvības apdrošināšanas direktīvas 15. panta 1. punkta otrajā daļā – un šajā ziņā identiskajās pēc tam pieņemtajās tiesību normās [52] – ir tikai paskaidrots, ka apdrošinājuma ņēmējs sakarā ar tā paziņojumu par atteikumu ir jāatbrīvo "no jebkādiem turpmākiem pienākumiem, kas paredzēti līgumā", savukārt trešajā daļā saistībā ar "citām tiesiskajām sekām un līguma anulēšanas [atteikuma] nosacījumiem" tiek norādīts uz līgumā izvelētajām tiesībām.

48 Skat., piemēram, Binon, J.-M., *Droit des assurances de personnes – Aspects civils, techniques et sociaux*, 2. izdevums, 2016, Larcier, Brisele, 379. punkts. Tāpēc atteikums palielina iespēju efektīvi izmantot produktu daudzveidību apdrošināšanas iekšējā tirgū. Šajā ziņā skat. Trešās dzīvības apdrošināšanas direktīvas 23. apsvērumu un gandrīz identisko Direktīvas 2002/83 52. apsvērumu, kā arī tās 46. apsvērumu.

49 Skat. jau spriedumu, 2013. gada 19. decembris, *Endress* (C-209/12, EU:C:2013:864, 30. punkts), atbilstoši kuram apdrošināšanas sabiedrība "nevar pamatoti atsaukties uz tiesiskās noteiktības apsvērumiem, lai atrisinātu situāciju, kāda radusies tāpēc, ka tā pati nav izpildījusi [..] prasību nosūtīt [..] informāciju [..] par apdrošinājuma ņēmēja tiesībām atteikties noslēgt līgumu".

50 Atpirkuma summa Austrijā *VersVG* 176. panta 3. punktā ir definēta kā apdrošināšanas faktiskā vērtība, kas ir jāaprēķina "atbilstoši atzītiem aktuārās teorijas noteikumiem, pamatojoties uz prēmiju aprēķināšanas grāmatvedības pamatiem, lai noslēgtu esošos apdrošināšanas periodus".

51 Par valstu tiesiskā regulējuma pieņemšanas pilnvaru robežām saistībā ar atteikuma sekām skat. arī turpinājumā C sadaļu.

52 Direktīvas 2002/83 35. panta 1. punkts un Maksātspējas II direktīvas 186. pants.

81. Nedz no apdrošināšanas direktīvu formulējuma, nedz no to pieņemšanas vēstures neizriet informācija par to, vai norādei uz līguma noteikumiem par atteikuma tieši pēc līguma noslēgšanas civiltiesisko seku regulējumu ir jāattiecas arī uz novēlotu atteikumu neinformēšanas vai nepareizas informēšanas gadījumā [53].

82. No minētā izriet, ka strīda pamatā esošie valsts tiesību akti par atteikuma civiltiesisko seku reglamentāciju ir jāanalizē, ņemot vērā tikai to, vai tie pietiekami nodrošina apdrošināšanas direktīvu praktisko efektivitāti, ņemot vērā to izvirzīto mērķi.

1. Par apdrošinājuma ņēmēja tiesību ierobežošanu, attiecinot tās tikai uz atpirkuma summas izmaksu (ceturtais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18)

83. Ar ceturto jautājumu iesniedzējtiesa vēlas uzzināt, vai Savienības tiesībām ir pretrunā valsts tiesiskais regulējums, atbilstoši kuram apdrošinājuma ņēmējam savu atteikuma tiesību izmantošanas gadījumā ir jāatmaksā atpirkuma summa.

84. Iepriekš tika izklāstīts, ka apdrošinājuma ņēmējam ir jāsaglabā savas atteikuma tiesības neinformēšanas vai nepareizas informēšanas gadījumā arī pēc uzteikuma un tā līguma atpirkuma summas izmaksas [54]. Minētā iemesls, galu galā, ir uzteikuma un atteikuma atšķirīgās tiesiskās sekas, neņemot vērā to regulējumu valstu tiesību sistēmās. Nav neierasta situācija, kad līguma izbeigšanas iedarbība principā ir *ex nunc* vai *pro futuro*, savukārt atteikums rada *ex tunc* atmaksas saistības. Apdrošināšanas direktīvās gan ir reglamentēts, ka apdrošinājuma ņēmējs atteikuma gadījumā pēc atbilstīgas informācijas sniegšanas ir jāatbrīvo "no jebkādiem turpmākiem pienākumiem, kas paredzēti līgumā" [55]. Atteikuma pārējo tiesisko seku – un līdz ar to tā seku attiecībā uz jau veiktiem maksājumiem – reglamentāciju apdrošināšanas direktīvas atstāj valsts likumdevēja ziņā, ievērojot efektivitātes principu.

85. Tāpēc Savienības tiesībās reglamentētās atteikuma tiesības nevar likvidēt tādējādi, ka valsts likumdevējs pieņem speciālu tiesisko regulējumu par juridiskajām sekām novēlota atteikuma gadījumā, pamatojoties uz neinformēšanu vai nepareizu informēšanu, kas atbilst līguma izbeigšanas tiesiskajām sekām saskaņā ar valsts tiesībām [56]. Šādā gadījumā, galu galā, runa vairs nav par efektīvām atteikuma tiesībām, bet gan par īpašām uzteikuma tiesībām.

86. Ja šāds juridisko seku tiesiskais regulējums ierobežo apdrošinājuma ņēmēja tiesības salīdzinājumā ar atmaksāšanu, pamatojoties uz netaisnīgu iedzīvošanos, tā sekas turklāt nevar būt tādas, ka atteikuma tiesību izmantošana, ņemot vērā sagaidāmās finansiālās sekas, vairs praktiski nav izdevīga.

87. Tas tā varētu būt novēlota atteikuma gadījumā, ja atteikuma sekas tiek pielīdzinātas uzteikuma sekām. Tas tāpēc, ka, jo vairāk laika paiet kopš līguma noslēgšanas, jo lielāka ir jau veikto maksājumu summa, kuru, pamatojoties uz šo pielīdzināšanu, apdrošinājuma ņēmējs būtiskā daļā [57] neatgriezeniski zaudē. Tas ir pretrunā apdrošināšanas direktīvu mērķim nodrošināt apdrošinājuma ņēmējam efektīvu atteikuma tiesību izmantošanu.

53 Šajā nozīmē skat. arī Vācijas *Bundesgerichtshof* [Federālās augstākās tiesas] spriedumu lietā *Endress* (*BGH* IV ZR 76/11, 42. punkts), atsaucoties uz Tiesas spriedumu šajā lietā (spriedums, 2013. gada 19. decembris, C-209/12, EU:C:2013:864, 22. punkts).

54 Skat. iepriekš 78. punktu.

55 Otrās dzīvības apdrošināšanas direktīvas 15. panta 1. punkta otrā daļa, Direktīvas 2002/83 35. panta 1. punkta otrā daļa un Maksātspējas II direktīvas 186. panta 1. punkta otrā daļa.

56 *VersVG* 176. panta 1. punkta līdz 2018. gada 31. decembrim spēkā esošajā redakcijā bija noteikts, ka apdrošinātājam ir jāatlīdzina apdrošināšanai atbilstošā atpirkuma summa, ja "dzīvības apdrošināšana ar kapitāla uzkrāšanu nāves gadījumam, kas ir noslēgta tādā veidā, ka apdrošinātājam ir zināma saistību iestāšanās nolīgtā kapitāla samaksai, tiek atcelta ar izbeigšanu [atteikumu], uzteikumu vai apstrīdēšanu".

57 Šie zaudējumi atkarībā no atteikuma brīža gan atšķiras. Taču lietas pamatā esošajā tiesisko seku regulējumā tieši nav veikta nekāda noškiršana. *VersVG* 176. panta jaunā redakcija, kura stājās spēkā 2019. gada 1. janvārī un ar kuru tiek ieviests diferencējošs tiesisko seku regulējums atkarībā no atteikuma brīža, šajā gadījumā nav jāanalizē, jo tas faktiem pamatlietās laika ziņā nebija piemērojams.

88. Šādu apdrošinājuma ņēmēja tiesību vispārīgu ierobežojumu nevar pamatot arī tādējādi, ka ar to nodrošina vienlīdzīgu attieksmi pret visiem apdrošinājuma ņēmējiem. Proti, apdrošinājuma ņēmēji, kuri novēloti paziņo par atteikumu neinformēšanas vai nepareizas informēšanas dēļ, neatrodas salīdzināmā situācijā ar apdrošinājuma ņēmējiem, kuri nav izmantojuši atteikuma tiesības pēc atbilstīgas informācijas saņemšanas un vēlas vēlāk priekšlaicīgi izbeigt līgumu [58].

89. Visbeidzot, valsts tiesai nav liegts konkrētajā gadījumā ņemt vērā nenoliedzamu ļaunprātīgas izmantošanas risku (it īpaši ar fondiem saistītu dzīvības apdrošināšanas līgumu gadījumā) [59].

90. Minēto jau ir ņēmusi vērā Francijas Kasācijas tiesa savā 2019. gada 7. februāra spriedumā [60] saistībā ar novēlotu atteikumu, iespējams, nepareizas informēšanas par atteikumu dēļ. Tā konstatēja, ka iepriekšējā instance nevarēja izslēgt atteikuma tiesību ļaunprātīgu izmantošanu, pietiekami nevērtējot atteikuma brīdi kopsakarā ar konkrēto apdrošinājuma ņēmēja situāciju, tā izglītības līmeni un atteikuma konkrēto mērķi.

91. Tāpēc uz ceturto prejudiciālo jautājumu lietā C-479/18 ir jāatbild šādi: Direktīvas 90/619/EEK 15. panta 1. punkts, Direktīvas 92/96/EEK redakcijā, Direktīvas 2002/83/EK 35. panta 1. punkts un Direktīvas 2009/138/EK 186. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tiem pretrunā ir valsts tiesiskais regulējums, atbilstoši kuram apdrošinājuma ņēmējam savu atteikuma tiesību izmantošanas gadījumā vienmēr ir jāizmaksā tikai atpirkuma summa (atbilstoši atzītiem aktuārās teorijas noteikumiem aprēķināta apdrošināšanas faktiskā vērtība).

2. Par procentu prasījumu noilgumu (piektais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18)

92. Ar šo jautājumu iesniedzējtiesa gadījumā, ja dzīvības apdrošināšanas līgums pēc novēlota atteikuma saskaņā ar netaisnīgas iedzīvošanās tiesību normu principiem ir jāatceļ, vēlas uzzināt, vai Savienības tiesībām ir pretrunā procentu prasījumu attiecināšana tikai uz pēdējiem trim gadiem pirms prasības celšanas, pamatojoties uz vispārēju noilguma termiņu.

93. Šī jautājuma pamatā ir Civilkodeksa tiesību norma (*ABGB* 1480. pants), atbilstoši kuram "termiņš prasībām par nokavētiem ikgadējiem pabalstiem, it īpaši procentiem, pensijām, uzturlīdzekļiem, maksājumiem augšupējiem, kā arī nolīgtajiem ikgadējiem maksājumiem par kapitāla amortizāciju beidzas pēc trīs gadiem; pašas tiesības, tās neizmantojot, noilgst pēc trīsdesmit gadiem".

94. Taču prasījumi nevar noilgt, pirms tie ir radušies un arī ne pirms tiesīgā persona par tiem ir uzzinājusi. Tātad noilgumu var sākt skaitīt tikai no atteikuma tiesību izmantošanas brīža.

95. It īpaši Savienības tiesībās garantētās atteikuma tiesības nevar tikt efektīvi īstenotas, ja no tām izrietošie prasījumi zūd, pirms apdrošinājuma ņēmējs vispār par tiesībām ir ticis informēts.

96. Tāpēc uz piekto jautājumu lietā C-479/18 ir jāatbild šādi: Direktīvas 90/619/EEK 15. panta 1. punkts, Direktīvas 92/96/EEK redakcijā, Direktīvas 2002/83/EK 35. panta 1. punkts un Direktīvas 2009/138/EK 186. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tiem pretrunā ir valsts tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru atteikuma tiesību izmantošanas gadījumā, pamatojoties uz neinformēšanu vai nepareizu informēšanu, prasījumu uz vienotu procentu piemērošanu par atmaksātām prēmijām noilguma dēļ var ierobežot ar to daļu, kas ietver pēdējo trīs gadu laikposmu pirms prasības celšanas.

58 Skat. arī iepriekš 76. punktu.

59 Ļaunprātīgas izmantošanas aizliegums ir viens no Savienības tiesību vispārējiem principiem. Skat. neseno spriedumu, 2018. gada 6. februāris, *Altun* u.c. (C-359/16, EU:C:2018:63, 49. punkts).

60 Francijas Kasācijas tiesas 2. civillietu palātas 2019. gada 7. februāra spriedums, F-P+B+I, lieta Nr. 17-27.223.

VII. Secinājumi

97. Ņemot vērā iepriekš izklāstītos apsvērumus, es piedāvāju Tiesai uz *Landesgericht Salzburg* (lietas C-355/18, C-356/18 un C-357/18) un *Bezirksgericht für Handelssachen Wien* (lieta C-479/18) prejudiciālajiem jautājumiem atbildēt šādi:

1) Direktīvas 90/619/EEK (Otrā dzīvības apdrošināšanas direktīva) 15. panta 1. punkts, ar Direktīvu 92/96/EEK (Trešā dzīvības apdrošināšanas direktīva) grozītajā redakcijā, skatīts kopā ar Direktīvas 92/96/EEK 31. pantu, ir jāinterpretē tādējādi, ka paziņojumā par atteikuma iespēju nav jābūt ietvertai norādei par to, ka atteikumam nav jānotiek konkrētā formā. Drīzāk norāde uz konkrētu formu, kas ievērojama, saskaņā ar Savienības tiesībām ir ne tikai pieļaujama, bet ir arī obligāta (pirmais prejudiciālais jautājums lietās C-355/18 un C-356/18, prejudiciālais jautājums lietā C-357/18).

2) Direktīvas 90/619/EEK (Otrā dzīvības apdrošināšanas direktīva) 15. panta 1. punkts, ar Direktīvu 92/96/EEK (Trešā dzīvības apdrošināšanas direktīva) grozītajā redakcijā, skatīts kopā ar Direktīvas 92/96/EEK 31. pantu, Direktīvas 2002/83/EK 35. panta 1. punkts, skatīts kopā ar tās 36. panta 1. punktu, un Direktīvas 2009/138/EK 185. panta 1. punkts, skatīts kopā ar tās 186. panta 1. punktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka gadījumā, ja nav valsts tiesību normu par nepareizas informēšanas par atteikuma tiesībām pirms līguma noslēgšanas tiesiskajām sekām, atteikuma tiesību izmantošanas termiņš sākas brīdī, kad apdrošināšanas sabiedrība informācijā norāda, ka atteikumam ir jānotiek rakstveidā, lai gan saskaņā ar valsts tiesībām atteikums var notikt jebkādā formā (pirmais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18),

   un, ciktāl tam ir nozīme,

3) Direktīvas 90/619/EEK (Otrā dzīvības apdrošināšanas direktīva) 15. panta 1. punkts, ar Direktīvu 92/96/EEK (Trešā dzīvības apdrošināšanas direktīva) grozītajā redakcijā, skatīts kopā ar Direktīvas 92/96/EEK 31. pantu, ir jāinterpretē tādējādi, ka tam pretrunā ir valsts tiesiskais regulējums, atbilstoši kuram gadījumā, ja pirms līguma noslēgšanas informēšana par atteikuma tiesībām nav notikusi vai ir notikusi nepareizi, atteikuma tiesību izmantošanas termiņš sākas brīdī, kad apdrošinājuma ņēmējs – jebkādā veidā – iegūst informāciju par savām atteikuma tiesībām (otrais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18).

4) Direktīvas 90/619/EEK (Otrā dzīvības apdrošināšanas direktīva) 15. panta 1. punkts, ar Direktīvu 92/96/EEK (Trešā dzīvības apdrošināšanas direktīva) grozītajā redakcijā, skatīts kopā ar Direktīvas 92/96/EEK 31. pantu, un Direktīvas 2002/83/EK 35. pants 1. punkts, skatīts kopā ar tās 36. panta 1. punktu, ir jāinterpretē tādējādi, ka apdrošinājuma ņēmējs neinformēšanas vai nepareizas informēšanas gadījumā var paziņot par atteikumu vēl pēc tam, kad viņam jau ir izmaksāta atpirkuma summa, pamatojoties uz viņa paziņojumu par uzteikumu, ja valsts tiesībās nav reglamentētas neinformēšanas par atteikumu vai nepareizas informēšanas tiesiskās sekas (otrais prejudiciālais jautājums lietās C-355/18 un C-356/18, trešais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18).

5) Direktīvas 90/619/EEK 15. panta 1. punkts, Direktīvas 92/96/EEK redakcijā, Direktīvas 2002/83/EK 35. panta 1. punkts un Direktīvas 2009/138/EK 186. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tiem pretrunā ir valsts tiesiskais regulējums, atbilstoši kuram apdrošinājuma ņēmējam savu atteikuma tiesību izmantošanas gadījumā vienmēr ir jāizmaksā tikai atpirkuma summa (atbilstoši atzītiem aktuārās teorijas noteikumiem aprēķināta apdrošināšanas faktiskā vērtība) (ceturtais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18).

6) Direktīvas 90/619/EEK 15. panta 1. punkts, Direktīvas 92/96/EEK redakcijā, Direktīvas 2002/38/EK 35. panta 1. punkts un Direktīvas 2009/138/EK 186. panta 1. punkts ir jāinterpretē tādējādi, ka tiem pretrunā ir valsts tiesiskais regulējums, saskaņā ar kuru atteikuma tiesību izmantošanas gadījumā,

pamatojoties uz neinformēšanu vai nepareizu informēšanu, prasījumu uz vienotu procentu piemērošanu par atmaksātām prēmijām noilguma dēļ var ierobežot ar to daļu, kas ietver pēdējo trīs gadu laikposmu pirms prasības celšanas (piektais prejudiciālais jautājums lietā C-479/18).